

ตอนที่ 4

เค้าโครงเรื่อง

คิลปะอินเดีย ลักษณะของคิลปะอินเดีย คิลปะสมัยโบราณต่อต้านการรุกราน คิลปะสมัยมถุรา คิลปะสมัยอมราวดี ลักษณะโดยทั่วไปของคิลปะสมัยคันธารา คิลปะสมัยมถุราและอมราวดี คิลปะสมัยคุปตะ คิลปะสมัยหลังคุปตะ ลักษณะทั่วไปของคิลปะสมัยคุปตะและหลังคุปตะ คิลปะสมัยปาละ คิลปะสมัยเสนะ ลักษณะโดยทั่วไปของคิลปะปาละเสนะ คิลปะอิสลาม ลักษณะโดยทั่วไปของคิลปะอิสลาม

สาระสำคัญ

ประเทศไทยเป็นอู่อารยธรรมสำคัญของเอเชีย จากลักษณะภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยภูเขาและแม่น้ำ จึงดูเหมือนจะทำให้อินเดียถูกตัดขาดจากโลกภายนอก และทำให้อิทธิพลของคิลปะต่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงเป็นคิลปะอินเดียที่มีแบบอย่างเฉพาะของตนเองอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันก็เป็นสาเหตุให้คิลปะในแต่ละภาคของอินเดียมีความแตกต่างกันมากด้วย

คิลปะสมัยประวัติศาสตร์สมัยแรกสุดน่าจะเรียกได้ว่าเป็นสมัยหัวเริ่มที่อิทธิพลของคิลปะในวัฒนธรรมของโอมเหนูโจดาโรและยารัปปา ซึ่งแสดงออกถึงอิทธิพลของคิลปะเมโนเปเตเมียอย่างเต็มที่ คิลปะกรีกและอิหร่าน (เปอร์เซีย) ได้ให้อิทธิพลต่อคิลปะอินเดียในยุคต่อมา คือ คิลปะอินเดียสมัยโบราณหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าคิลปะสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การสร้างศาสนสถานในสมัยนี้ได้ยึดถือตามแบบคิลปะกรีกและอิหร่าน มีการขุด เจาะภูเขาเข้าไปเป็นศาสนสถาน แม้ว่าการทำประติมากรรมจะมีอยู่อย่างมากมายแต่ในสมัยนี้คิลปินกี ยังไม่กล้าที่จะทำพระพุทธอรูป ต่อมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 6-7 จึงได้เกิดคิลปะคันธารา ซึ่งได้เริ่มทำพระพุทธอรูปขึ้นเป็นครั้งแรก แต่พระพุทธอรูปแสดงออกถึงอิทธิพลของคิลปะกรีก อิหร่านอย่างชัดเจน ต่อมาในสมัยมถุรา จึงกล้าได้ว่าเป็นคิลปะอินเดียอย่างแท้จริง คิลปะอินเดียได้ถึงยุคทองในสมัยคุปตะแล้วเริ่มเลื่อมลงในสมัยหลังคุปตะ ซึ่งเห็นแบบอย่างของคิลปะอย่างชัดเจนในอีกรูปแบบหนึ่งในสมัยปาละและเสนะ อย่างไรก็ได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 คิลปะอิสลามก็ได้ให้อิทธิพลต่อคิลปะอินเดียอีกครั้งหนึ่งและเป็นเหตุให้คิลปะอินเดียแบบอย่างของคิลปะที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมไปอย่างสิ้นเชิงจนกระทั่งอินเดียตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษในพุทธศตวรรษที่ 23

จุดมุ่งหมายในการเรียนรู้

เพื่อนักศึกษาเรียนจบหนึ้นแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. เข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะอินเดียจนสามารถเล่าเรื่องยุคสมัยต่างๆ ได้
2. เข้าใจแบบอย่างของศิลปะอินเดียในแต่ละยุค จนสามารถแยกแยะแบบของศิลปะจากวัฒนาการอื่นๆ ได้
3. เข้าใจประวัติศาสตร์และลักษณะภูมิประเทศของอินเดียโดยสังเขป จนสามารถเล่าได้
4. เข้าใจถึงกำเนิดพระพุทธเจ้าในประเทศไทยเดียว จนสามารถเล่าได้
5. เข้าใจถึงเรื่องราวของศิลปะอินเดีย จนสามารถเป็นผู้ชี้นำในการเรียนศิลปะเชิงภาคเนย์ได้

บทที่ 4

ศิลปะอินเดีย

การเรียนรู้ศิลปะอินเดีย เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะของประเทศไทยและเอเชียภาคเหนือ เนื่องจากเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมให้แก่ประเทศไทย เหล่านี้ ดังปรากฏ รากที่ทางศาสนา รูปแบบทางศิลปะ การแสดงออกทางชนบธรรม เนรมประเพณี และการจัด การปกครองในยุคแรกเริ่มของประเทศไทยและประเทศไทย ฯ ในแต่ละช่วงเวลา เช่น ศิลปะอินเดีย ทั้งหมด ดังนั้นการศึกษาศิลปะในประเทศไทยและประเทศไทย ฯ ในแต่ละช่วงเวลา เช่น ศิลปะอินเดีย จึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาศิลปะอินเดีย ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นแม่น้ำทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภูมิประเทศ

ประเทศไทยเดิมพื้นที่เป็นรูปสามเหลี่ยม ทางทิศเหนือมีทิวเขาหิมาลัยเป็น เครื่องกั้นเขตแดนตัดกันเดียวออกจากເธิบђ ที่นี่ เพราะทิวเขามีลักษณะเยี่ยดยาวอกไป ทั้งทางตะวันออกและตะวันตก แต่ยังมีช่องทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเพียงทางเดียว ที่ใช้เป็นเส้นทางเดินผ่านไปมาติดต่อกับโลกภายนอกได้ ทิวเขามีลักษณะเป็นบ่อเกิดของแม่น้ำ สินธุและแม่น้ำคงคา แม่น้ำสินธุไหลผ่านแคว้นป้อมจาง ส่วนทางตอนล่างไหลผ่านแคว้นสินธุในประเทศไทยเดิม นอกจากนั้นแม่น้ำสินธุยังเป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมรุ่นแรกสุดของประเทศไทย เดิมเดียวย แม่น้ำคงคาและยมนา (เป็นแคว้นหนึ่งของแม่น้ำคงคา) จะไหลผ่านแคว้นกรุงเดลี ไปจนถึงเมืองปัตตานี จัดได้ว่าแม่น้ำคงคา มีความสำคัญและเป็นหัวใจของประเทศไทยเดิมโดยที่ เดียวตอกย้ำถึงความสำคัญของประเทศไทยเดิมทิวเขินชัย แบ่งอินเดียออกเป็นภาคเหนือและภาคใต้ ซึ่ง แต่ก่อนนี้ภาคเหนือเรียกว่าแคว้นอินดูสถานกับดินแดนทางภาคใต้ที่เรียกว่า แหลมเดคชานหรือ ทักษิณถูกอกจากกัน จากทิวเขินชัยเหนือไปจดกับแม่น้ำคงคา เป็นที่ราบสูงและแหลมเดคชานทั้งหมด เป็นที่ราบสูงที่เต็มไปด้วยภูเขาและหุบเขาและแม่น้ำมาก นอกจากนั้นที่แหลมเดคชานยังมี

ເຖິງເຂາມທັນອູ້ທຶກທາງຕະວັນອອກແລະຕະວັນຕກ ຈຶ່ງທີ່ເຂາມທາງຕະວັນຕກຈະສູງກວ່າຕະວັນອອກດ້ວຍ ແຫດນີ້ແມ່ນ້າໃນແຄມ ເຄຸ້ມຕ່ານເກືອນທຶກນົມດີອີແມ່ນ້ຳໜານທີ່ ຮົຄຮາວາຣີ ກຣມາ ແລະ ກາເວຣີ ຈຶ່ງໄລ້ໄປລົງທະເລກທາງທີ່ສະວັນອອກ ດົງນີ້ແຕ່ແມ່ນ້ຳໝັ້ນທາແລະຕາມຕີ ເຖິ່ນທີ່ໄລ້ໄປທາງຕະວັນຕກ ແມ່ນ້າໃນແຄມ ເຄຸ້ມຕ່ານຈະໄລ້ຜ່ານທີ່ຮ່າບທີ່ເລັກກວ່າທີ່ຮ່າບຄຸ່ມແມ່ນ້ຳຄົງຄາ ຈຶ່ງຈະເປັນເຊີ່ຫຼື່ຫຼັງທີ່ມີປະຊາບອາສີຍອູ້ຢ່າງໜາແນ່ນເຊັ່ນ ເດີວັກນີ້ທີ່ຮ່າບຄຸ່ມແມ່ນ້ຳສິນຫຼຸແລະຄົງຄາ ແລະ ບຣີ ເວັກທາງຕະວັນອອກ ເສີ່ງໃຕ້ຂອງແຄມ ເຄຸ້ມຕ່ານທີ່ຈຶ່ງເປັນທີ່ຮ່າບກວ່າງໃໝ່ຈະເປັນດິນແດນແໜ່ງໆ ຂ້າທິທິພີພ ຈຶ່ງມີແບນອໍຢ່າງຂອງອາຣຍໜຣົມທີ່ແຕກຕ່າງໄປຈາກກາກເໜືອ ນອກຈາກນີ້ທາງກາກໃຫ້ນີ້ຢັ້ງມີເກະລັກກາ ຈຶ່ງເປັນສ່ວນໜຶ່ງຂອງປະເທສອິນເດີຍ ທາງກາກເໜືອຂອງເກະລັກກາ ຈະເປັນທີ່ຮ່າບເໜືອນກາກໃຕ້ຂອງອິນເດີຍ ແລະ ຖຸ່ງເຂາມທາງຕະວັນຕກທີ່ໄດ້ຈັກໃຫ້ນີ້ເອັນ

ຈາກລັກມະໜາວົງມີປະເທສ ເຊັ່ນນີ້ປະເທສອິນເດີຍ ເໜືອນຫຼຸກຕັດຂາດອອກຈາກໂລກກາຍນອກ

ທຶກຄຸ່ມຫຼັນຕ່າງ ພ ໃນອີນເດີຍກີຕິຕ່ອຄິງກັນໄມ່ສະດວກ ແຕ່ສິ່ງເຫຼັ້ນໄຟລັບມີພລອຢ່າງນາກທອກສ້າງສ້າງຄືລປະແລະ ວິວັດນາກາຮ່າງຂອງຄືລປະໄໝມີລັກມະ ເປັນແບນອໍຢ່າງຮົດຍ ເນັ້ນຂອງດຸນເອງ ແມ່ວ່າຄືລປະກຽມຮຸ່ນແຮກຂອງອິນເດີຍ ຈະປຣາກຫຼື້ອິທິພລຂອງຄືລປະ ເນີສຣົບເຕີມີຄືລປະວິທ່ານ ຄືລປະກົກກອບຢ່າງເຫັນໄດ້ຫັດ ແຕ່ດ້ວຍວິທິພລຂອງລັກມະມີປະເທສປະກອບກັນຄວາມໜ້ານາງຂອງຂ່າງພື້ນເມືອງ ແບນອໍຢ່າງຂອງຄືລປະຕ່າງປະເທສທີ່ກ່າວມານີ້ນຳໄໝນກີໄດ້ຈາງໜ້າຍແລະ ເບລື່ຍນແປລົງນາ ເປັນແບນອໍຢ່າງຂອງອິນເດີຍອໍຢ່າງແທ້ຈິງ (2) ແລະ ມີຄວາມງົດງາມຕາມແບບອຸດມຄຕີຂອງຄືລປະທາງຕະວັນອອກ

(1) ໜ່ວມເຈົ້າສູວັທະດີສ ຕີສກຸລ. ກືລັບເອີນໄດ້ຍ. (ກຽງເທັ : ຮອງພິບພຸດສະກາລາດພັກວາ, 2519), ໜ້າ 1 - 4.

(2) ກາຮ່ານທີ່ອິນເດີຍມີລັກມະມີປະເທສທີ່ໄດ້ຕົດເຕີ່ວ່າເໜືອນຫຼຸກຕັດຂາດຈາກເອເຈີ່ຍແລະ ຢູ່ໂຮບນີ້ແມ່ ເປັນບັນຈັບສຳຄັນຕ່ອງວິວັດນາກາຮ່າງຂອງຄືລປະໃຫ້ເປັນແບນຈົບຂອງຄືລປະຕະວັນອອກໄດ້ເຮົວຊື່ນ ຖຸ່ງເກະລັກກາ ທີ່ມີລັກມະ ສະບັບຕະຫຼາດທີ່ໄດ້ເຮົວຊື່ນ ດູ້ Hermann Goetz. "India", Art of the World. (Generman : Holle and Co. Verlag, Baden - Baden, 1960). p 14.

ลักษณะของศิลปะอินเดีย

ศิลปะอินเดียสร้างขึ้มมาเนื่องจากศาสนา มักนิยมการพรมยาและเล่าเรื่อง ดังจะเห็นได้ชัดในศิลปะพุทธศตวรรษที่ 4-14 โดยนิยมแสดงออกมาเป็นภาพสลักมูนสูงและมูนต่ำขนาดยาวหรือเจียนภาพเล่าเรื่องบนผนังขนาดใหญ่ เมื่อศิลปะอินเดียได้เจริญถึงจุดที่สูงสุดในประมวลพุทธศตวรรษที่ 10 แล้วก็เริ่มยึดในกฎเกณฑ์มากยิ่งขึ้น ประติมกรรมแสดงออกอย่างแข็งกระด้างและไม่มีชีวิตใจ นิยมทำประติมารมเดียว ๆ มากกว่าทำภาพเล่าเรื่องแต่ความนิยมในการเล่าเรื่องกลับบรรยายในภาพเจียนขนาดเล็กของศิลปะอิสลาม ที่แพร่ขยายเข้าสู่อินเดียในพุทธศตวรรษที่ 18 และ 19

ศิลปะอินเดียมีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีและต่างๆ ฐานทรัพยากรสุนทรียศาสตร์มาก ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจถึงศิลปะอินเดียอย่างถ่องแท้ เราจึงต้องเข้าใจเรื่องราวในวรรณคดีอินเดียและกฎเกณฑ์ในศาสตร์แห่งความงามนี้ด้วย (1)

การยึดมั่นในกฎเกณฑ์มากเกินไปของศิลปะอินเดียทำให้ศิลปะคุบตะ เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว กฎเกณฑ์อันเนื่องมาแต่ความเชื่อถือในชนบทธรรมเนียมและประเพณีโบราณ ในประเทศอินเดียประเพณีเปรี้ยงเมืองศาสนา ดังนั้นจึงมีผลกระทบต่อวิธีการดำรงชีวิตของชาวอินเดียมาก การยึดมั่นในระบบวาระและความหมายของมุหรา (ท่าทาง) (mudra) และหัสดี (hasta) ของพระพุทธระบุซึ่งความหมายของท่าทางนี้จะใช้ทั้งในด้านศาสนา นาฏศิลป์และศิลปกรรม นอกจากนี้ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับรลกสัมภูตานี้ว่ามนุษย์โลกก็เหมือนกับเทวโลก ดังนั้นพระมหาจัตุริย์ก็มีรูปเทวดาและพระราชนรังสี เป็นที่ประทับของพระมหาจัตุริย์ก็คือเทวासียที่สร้างจำลองจากเทพะรุสุเมธุซึ่งตั้งอยู่เป็นแกนกลางของโลกโดยมีฐานปลายรัตนรองรับไว้นั่นเอง จากความคิดดังกล่าวอยู่มีส่วนกระทบต่อการกำหนดรูปแบบของศิลปกรรมของอินเดียอย่างแน่นอน

การที่ประเทศอินเดียรักษาชนบทประเพณีอย่างเข้มงวด เช่นนี้ทำให้ศิลปะอินเดียมีวิวัฒนาการไปอย่างช้า ๆ และค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอิทธิพลที่ได้รับจากต่างประเทศให้เป็นแบบคลายตัวและลดลงตาม ฯลฯ แต่ก็มีลักษณะที่สำคัญที่สุดคือเรื่องการคงเอกลักษณ์ต่าง ๆ รายการศิลปะ ฝ่ายเทวะ (1) หมื่นเจ้า สุกัตราติศ ติศกุล. เรื่องเดิม., หน้า 8 - 9.

ให้ช่างไม้สามารถสร้างสรรค์ภาพพจน์อ่อนย่างอิสระของพระพุทธรูปได้ หันนี้พระในตัวราได้
ปั้นออกไว้อย่างละเอียดเกี่ยวกับท่าทาง สีที่ใช้ รูปร่าง ทรงตรงของรูปเคารพต่าง ๆ เช่น
รูปเทพเจ้าที่น่าเกรงขามย่อมต้องใช้สีที่น่ากลัว ถืออาวุธที่ใช้ในการรอบพุ่ง มีเสียงของอกอก
จากมุนปาก ผุดตึงทรงคิ้วมวด แสยะบาก ตาพอง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงหลักเลี่ยงไม่ได้ที่จะ
ทำให้ศิลปะอินเดีย เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว เช่นศิลปะสมัยหลังคุปตะและศิลปะปัลลวะ เสนะ
เป็นต้น (1)

ศาสนา เป็นแรงบันดาลใจย่างมากต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะของอินเดียดัง
ปรากฏว่าศิลปกรรมอินเดียทำขึ้น เพื่อรับใช้ศาสนาทั้งสิ้น ในขณะเดียวกันชีวิตความเป็นอยู่ของ
ชาวอินเดียก็ผูกพันกับธรรมชาติมาก รูปแบบของศิลปะจึงมักจะมีรากฐานมาจากการยอมรับ
เอกสารรูปแบบจากธรรมชาติบ้าง และจากจินตนาการของศิลปินที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรม
ชาติบ้าง บางท่านกล่าวว่าศิลปะอินเดีย เป็นศิลปะแบบนามธรรม (Abstract Art) ก็ถูก
ไม่ถูกต้องนัก เพราะศิลปะอินเดียยังไม่ยอมรับร่างที่ผิดไปจากธรรมชาติ รูปแบบ
คลาสิก หรือสิ่งอื่น ๆ ที่ปรากฏในรูปของศิลปกรรมนั้น ชาวอินเดียมิได้คิดเจ็บแองดะอัต
รัมตี้ แต่คิดเจ็บแองดะอัตและประดิษฐ์เจ็บแองดะอัตจากสิ่งที่เป็นจริงและสิ่งที่ชาวอินเดียได้เห็นเป็นประจำ จึง
กล่าวว่า เหตุว่าศิลปะอินเดีย เป็นศิลปะแบบอุดมคติ (Idealistic Art) คืออาศัยรูปร่างจาก
ธรรมชาติเป็นเกณฑ์ในการสร้างจินตนาการของศิลปินและการแสดงออกของศิลปินก็มิได้
แสดงออกให้ตรงตามธรรมชาติแต่ เป็นในตามกอกเกณฑ์หรือที่อับบังคุ้มของสังคม (2)

គិតថតសម្រាប់ប្រព័ន្ធទីក្រុងការអនុវត្តន៍

ศิลปสมัยประวัติศาสตร์ของอินเดียอาจแบ่งเป็น 2 สมัยใหญ่ ๆ คือ ศิลปะสมัยก่อนที่ชาวอินเดียเข้ามาครอบครองและศิลปะอินเดียอย่างแท้จริง

(1) เรื่องเดียวกัน., หน้า 9 - 15.

(1) ศิลปะนามธรรมเป็นรูปนามโนภาพ ไม่เหมือนรูปที่เราเห็นจากของจริง และถูกสร้างขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดภายในอันบริสุทธิ์และแสดงออกมาอย่างอิสระแต่ไม่เหมือนกับธรรมชาติ ดู เชียน อีมมารี. ศิลปะนามธรรม. (พระนคร : โรงพิมพ์ครุสภา, 2515), หน้า 4.

1. ศิลปะสมัยก่อนพื้นที่ข้าวอินเดีย เข้ามารุบรวมก็คือศิลปะโรมเนนจาร์ และชาร์บนา ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของอินเดีย เจริญขึ้นแบบลุ่มแม่น้ำคงคาและสินธุ ระหว่าง 2500 – 1500 ปีก่อนพุทธกาล เรียกว่าอารยธรรมแตนลุ่มแม่น้ำสินธุ (Indus Civilization)

เมืองชาร์บนาอยู่ในแคว้นสินธุ และเมืองโรมเนนจาร์อยู่ในแคว้นปัญจาย

ทั้งสองเมืองตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำสินธุ แม้ว่าจะอยู่ห่างกันประมาณ 600 กิโลเมตร ก็ตาม อารยธรรมทั้ง 2 แหล่งนี้มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ คือแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะอิหร่านและเมโซโปเตเมีย แต่ยังมีเอกภาพและมีลักษณะเป็นของตนเองอย่างแท้จริง

จากการขุดค้นของนักโบราณคดีชาวอังกฤษและอินเดีย พบรากผังเมืองที่มีระเบียบ คงได้รับแบบอย่างมาจากการอารยธรรมเมโซโปเตเมีย ระหว่าง 1800 ปีก่อนพุทธกาล (1) สถาปัตยกรรมสมัยนั้นรู้จักใช้วัสดุเป็นรากฐานของอาคารและใช้ที่เพาไฟแล้วก่อเป็นอาคารบนดิน และการก่ออิฐน้ำเก้าหูนสอนด้วย

การสร้างหลังคาใช้อิฐวางเรียงช้อนกันขึ้นไปโดยใช้แผ่นบนเหลื่อมแผ่นล่างเข้ามาภายใต้สقفน้อย ถนนตัดเป็นยุ่งจาก สองพากถนนเป็นบ้านที่อยู่ ซึ่งส่วนใหญ่มีบ่อน้ำและสะพานที่มีท่อน้ำนำมาจากแม่น้ำใกล้เคียง

นอกจากอาคารใหญ่ในเมืองแสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของชาวนเมืองชาร์บนาและโรมเนนจาร์แล้ว ยังไม่พบชาติพราชาช่วงและศาสนาสถานแห่งใดเลย เท่าที่พบร่องรอย สถาปัตยกรรม อาคารสาธารณะ บ้านที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ที่อยู่ของพวกร่างผอม รองสีเขียว เด้าไฟสาธารณะ บึงช้า บ่อช้า และร่องรอยของท่าเรือ (2) ซึ่งแสดงว่าชาวนเมืองมีการค้าขายทางน้ำแล้ว

นอกจากนี้ยังได้พบประติมากรรมดินเผา มักทำเป็นรูปผู้หญิงมีเครื่องประดับตกแต่งอย่างสวยงาม เกล้าหมาในลักษณะต่าง ๆ กัน บางครั้งรูปผู้หญิงจะถือเต็กตัว นักโบราณ

---

(1) หนอมเจ้า สุภัทรดิศ ติศกุล. ศิลปะอินเดีย (เล่ม 1), (พระนคร : รองพิพพศุสภा, 2510), หน้า 34.

(2) เรื่องเดียวกัน., หน้า 34– 35.

คติสันนิษฐานว่าประติมากรรมเหล่านี้คงทاขึ้นเนื่องจากความเชื่อและเคารพยูชาเพศแม่ (The - Great Mother Cult) นอกจากรูปผู้หญิงแล้วก็พบประติมากรรมดินเผา 13 รูป เป็นรูปชายมีเครา 11 รูป

ทั้ง 11 รูป ท่าเป็นลักษณะเดียวกันหมด คือ หันฟ้า เปิดขาลีลาด้านขวา และที่หัว ห่มมีลวดลายคล้ายรูปดอกจิกประดับด้วยพลอยสีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับลวดลายของศิลปะ เมืองโบราณหลายเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น กัมพูชา อินเดีย จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก น่าจะเป็นรูปพระหรือเจ้าผู้ครองนครหรือเป็นบุคคลที่ชาวเมืองเคารพมาก (1) จากประติมากรรมดินเผาที่พบ ประกอบกับความเชริญทางด้านสถาปัตยกรรมเท่าที่ได้กล่าวมาแล้วหากันทราบคติสันนิษฐานว่า เมืองทั้งสองนี้คงเป็นเมืองที่มีการปกครองโดยประมุขคนเดียวหรือหลายคนที่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ (2) รูปชายมีเคราอาจจะเป็นประมุขของชาวเมืองทั้งสองได้

ศิลปกรรมที่น่าสนใจและพบเป็นจำนวนมากคือ ที่ประทับตราที่หัวด้วยหินสูง มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ประทับตราที่พูนที่เมืองโบราณเดเมีย ที่ประทับตราที่พูนนี้แสดงถึงภาพสัตว์ต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย เช่น รูปวัว มองเห็นด้านซ้ายด้านขวา เดียว ยืนอยู่หน้าแท่นที่หัวด้วยหินสูง หรือหน้าร่างใส่อหารบ้าง บางครั้งจะแสดงเป็นรูปเทวดานั่งขัดสมาธิ และมีสัตว์ประกอบสันนิษฐานว่ารูปที่กล่าวมานี้อาจเป็นต้นเค้าของรูปพระอิศวรในสมัยต่อมาที่ได้ นอกจากรูปสัตว์รูปบุคคลแล้ว ยังมีอักษรชา里的อักษรคู่ด้วย

นอกจากนี้ยังได้พบวัตถุและเครื่องมือที่หัวด้วยห้อง เงิน ทองแดง ทองเหลือง เครื่องมือที่พูนหินสูง และหินสูง ส่วนเครื่องประดับท่าจากหินมีค่าหลายชนิด รวมทั้งกระดูก งาช้างและเปลือกหอย เครื่องบันดินเผา เจียนสีอิฐมากมาย เป็นที่น่าเสียดายว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาจนสามารถอ่านจากร่องรอยได้ เราจึงไม่ทราบเรื่องราวในอารยธรรมมีมากในกว่าชากรอบราชสถานและโบราณวัตถุที่ให้ความกระช่างแก่เราบ้างเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พูนก็แสดงให้เห็นว่าชาวอารยธรรมและโนเมเนจาร์ มีความเชริญรุ่งเรืองที่น้อยอย่างรวดเร็ว เพราะอิทธิพลของอารยธรรมเมืองโบราณเดเมีย ชาวอารยธรรมและโน

(1) Hermann Goetz, เรื่องเดิม., p 22.

(2) เรื่องเดียวกัน., p 3 5 .

เห็นใจด้วยได้เบสิคความเป็นอยู่จากสังคมชาวบ้านมา เป็นสังคมชาวเมือง และ เบสิค
จากยุคก่อนประวัติศาสตร์ เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ทันทีซึ่งร่องรอยทางโบราณวัตถุและโบราณ
สถาน ย่อมเป็นหลักฐานยืนยันออยู่ จากความจริงที่เมืองโนนเนนจาร์ และชารับปานี้เอง
พำที่ทางท่านสันนิษฐานว่า ทั้งสองเมืองนี้อาจเคยเป็นเมืองหลวงของรัฐหนึ่งที่มีอำนาจ
แบบสุ่มน้ำสินธุ์ก็ได้ (1)

แม้ว่าอารยธรรมแบบลุ่มแม่น้ำสินธุจะ เป็นยุคแรกเริ่มของสมัยประวัติศาสตร์ของ
อินเดียก็ตาม ศิลปกรรมที่ชุดคันพูนบางอย่างแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านเทคโนโลยี
การเร็วเกินกว่ายุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในอารยธรรมอื่น ๆ เช่น ทางด้านศิลปกรรม ซึ่ง
ในสมัยนั้นรู้จักใช้อิฐเผาเพมาก่อสร้างอาคารหรือรูปจักรการตัดถนนเป็นมุนจากทั้งสองฝั่งถนน
เต็มไปด้วยอาคารสาธารณูปะและอาคารที่อยู่อาศัย และยังรู้จักวิธีการหดน้ำและการระบายน้ำ
ได้เป็นอย่างดีด้วย ประติมกรรมก็มีความสวยงาม

มีทั้งที่หล่อด้วยสาริต ดินเผา และสักจากศิลา ดังจะเห็นได้ว่าศิลปกรรมชารับ
ปานและโนนเนนจาร์มีความสวยงามและมีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีมาก

เนื่องจากโนนเนนจาร์และชารับปาน ได้รับอารยธรรมโนโรบุเตเมียซึ่งได้
เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์แล้วอย่างรวดเร็ว ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะนั้นอาจจะเป็นศิลปินชาวเม
โนโรบุเตเมียหรือศิลปินชาวอินเดียที่ได้ฝึกหัดจากศิลปินชาวเมโนโรบุเตเมียก็ได้ สำหรับจิตร
กรรมเราอาจเห็นได้จากลาย เจียนสีบนภาชนะดินเผาซึ่งไม่มีความสวยงามเหมือนประติมा
กรรมและตราประทับเลย แต่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นศิลปะพื้นบ้านมากกว่า (2)

จากวัสดุที่นำมาใช้และเทคนิควิธีการในการทำสิ่งของเครื่องใช้ชนิดต่าง ๆ
แสดงให้เห็นว่าในสังคมชารับปานและโนนเนนจาร์มี 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นสูง และชนชั้น
ธรรมดา ศิลปกรรมและสิ่งของเครื่องใช้ของชนชั้นสูง เห็นได้ชัดจากสถาปัตยกรรมประติมा
กรรมและตราประทับสำหรับลาย เจียนสีบนภาชนะดินเผา แสดงให้เห็นถึงความเป็นพื้นบ้าน
มากกว่า เช่น ลาย เจียนสีบนภาชนะมักปรากฏว่าเป็นการเจียนขึ้นอย่างฉบับไว โดยเจียนเป็น

---

(1) เรื่องเดียวกัน., p 27.

(2) เรื่องเดียวกัน., p 32.

ลายเส้นสีดําซึ่งเป็นลายเรขาคณิตสมกับลายภาพ摹ทับทิม ลายเกล็ดปลาบ้าง ลายตามาก รูกบ้าง หรือลายจุดที่ทำเป็นวงกลมบ้าง บางครั้งทำเป็นลายวงกลมมีเส้นตัด บางครั้งทำเป็นรูปใบไม้ ต้นไม้ นก นกยุง กวาง แพะ ที่มีรูปร่างเหมือนจริง ไม่ผิดนัยนาฬิกน ถ้าเขียนก็มักเขียนด้วยเส้นเพียง 2 – 3 เส้น และมีลักษณะทางที่เรียบง่าย

ลดลายที่ปรากฏบนภาชนะดินเผานี้คล้ายคลึงกับลายบนแจกันของศิลปกรีก ในวัฒนธรรมยารับปาและโรมเนนจาร์ เราอาจจะเห็นความแตกต่างของสิ่งของเครื่องใช้ใน 2 ชนิดนี้มากขึ้น เช่น ชนชั้นสูงมักใช้สิ่งของเครื่องใช้ที่ห้ามจากทอง ทองเหลืองที่มีรูปร่างและแบบอย่างแตกต่างกันออกไป เช่น แจกัน เหยือกน้ำ เหยือกใส่เครื่องสำอาง กระจาด มีด ปืนปักหมุด สิ่งเหล่านี้มักมีลวดลายสลัก

บนด้านที่ใช้ถือบางครั้งจะระดับด้วยเงิน นอกจากนี้ยังพบเครื่องทอง เช่น กษา แหวนทองที่ประดับด้วยพลอยชนิดต่าง ๆ ส่วนรับคนธรรมดารักษาซึ่งคงใช้มีดที่ห้ามจากหินแข็ง เครื่องราช ถูกปัด กษาใบแรน และสิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ ที่เป็นเครื่องบูดดินเผา (1)

อารยธรรมโรมเนนจาร์และยารับบานี้เจริญต่อมาจนกระทั่ง 1000 ปี ก่อนพุทธกาลซึ่งเป็นระยะที่ชาวอารยันได้บุกรุกเข้ามาบังเอิญเดียว และเชื่อกันว่าคงเป็นผู้ทุ่มลายอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ในขณะเดียวกันก็ได้ขึ้นไอลพากชาวน้ำพื้นเมืองเดิมให้ลงมาทางใต้ และนับจากนั้narayธรรมสถาบันลุ่มแม่น้ำสินธุก็สิ้นสุดลง

ก่อนหน้า 1000 ปี ก่อนพุทธกาล ชาวอารยันได้แผ่กระจายเข้าสู่ทางภาคเหนือของอินเดียอย่างช้า ๆ และในราสมัยพุทธกาลชาวอารยันบางส่วนก็ได้ข้ามภูเขาในชั้นลงไปยังแดนทิมพากทางทิศใต้ ซึ่งเป็นกุ้มวัฒนธรรมที่ใหม่กว่ากุ้มหนึ่ง พากอารยันคงได้นำเอาการใช้ทองแดงและเหล็กซึ่งใช้กันอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยเดิมมาเป็นเวลาช้านานลงในเผยแพร่ตัวยัง จากการขาดดันที่แหลมเดคเข้าและดงให้เห็นว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้เครื่องมือหินมาเป็นการใช้เครื่องมือโลหะทันที แต่บางแห่งที่ยังใช้เครื่องมือหั้งสองแบบควบคู่กันลงมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อชาวอารยันได้ตั้งหลักแหล่งที่ประเทศโรมเดิมแล้ว จึงนับว่าเป็นสมัยประวัติศาสตร์ของอินเดียอย่างแท้จริง

(1) เรื่องเดียวกัน., p 31 – 32.

กิจกรรมการเรียนที่ 1

เมื่อนักศึกษาอ่านจบหัวข้อคิลปะอินเดีย และคิลปะสมัยประวัติศาสตร์ของอินเดีย แล้ว ให้นักศึกษาเติมคำในช่องว่างให้สมบูรณ์

1. เทือกขาที่กันประตูห้องน้ำคือ _____
2. เทือกขาในอินเดีย แบ่งอินเดียออกเป็น _____
3. แม่น้ำสายสำคัญของอินเดียคือ _____
4. ที่ราบลุ่มแม่น้ำสำคัญคือที่ราบลุ่ม _____
5. ศิลปะของอินเดียเหนือและอินเดียใต้แสดงให้เห็นถึง _____
6. อิทธิพลของศิลปะต่างประเทศที่ปรากฏในศิลปะอินเดียรุ่นแรก คือ _____
7. แรงบันดาลใจสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะของอินเดียคือ _____
8. ศิลปะอินเดียเป็นศิลปะแบบใด _____
9. ศิลปะแบบอุตสาหกรรมคือ _____
10. เมืองอารัปปาและเมืองโมヘโนจาร์โอยู่ในที่ _____
11. โบราณวัตถุที่พบในโมヘโนจาร์ และสารัปปามีลักษณะ _____
12. สิ่งที่ไม่พบเลยที่โมヘโนจาร์และอารัปปาก็คือ _____
13. โมヘโนจาร์และสารัปปามีการค้าขายทางน้ำแล้ว เพราะได้พบ _____
14. การพบรูปบ้านถ้ำศรีษะอุ้มเด็กในอารยธรรมโมヘโนจาร์และสารัปปานแสดงให้รู้ว่าคนในสมัยนั้นมีการบูชา _____
15. ศิลปกรรมที่นำเสนอและพบเป็นจำนวนมากในอารยธรรมโมヘโนจาร์และสารัปปาก็คือ _____
16. ตราประทับที่อาจเป็นต้นแด่ของพระยศวรรคือ _____
17. ตราประทับที่พบเหล่านี้คล้ายคลึงกับตราประทับที่พบที่ _____
18. สิ่งที่ทำให้ชาวโมヘโนจาร์และสารัปปานเลี้ยงจากสังคมชาวบ้านเป็นสังคมชาวเมืองคือ อิทธิพลจากอารยธรรม _____
19. ประชาชนในสังคมโมヘโนจาร์และสารัปปานแบ่งเป็น _____
20. อารยธรรมโมヘโนจาร์และสารัปปาน เจริญถึง _____
จังหวัด _____

ศิลปะอินเดียอย่างแท้จริง

เมื่อชาวอารยันได้เข้ามาปิดกรองดินแดนแอบลุ่มแม่น้ำสินธุ และคงค้างของอินเดียแล้วได้สมรสกับชาวพื้นเมือง ความเชื่อในคัมภีร์พระ เวทที่พากอารยันได้นำเข้ามาเผยแพร่ในอินเดียก็เปลี่ยนแปลงไป เพราะได้รับเอาความเชื่อตั้งเดิมของชาวพื้นเมืองเข้าไว้ด้วยแล้วเปลี่ยนชื่อเรียกถัดความเชื่อนั้นว่าศาสนาพราหมณ์ คัมภีร์พระ เวทมีอิทธิพลต่อคิดความเชื่อของธรรมเนียมประเพณีและตานานเก่าแก่ รวมทั้งนิယายพื้นเมืองของชาวอารยันมาก เมื่อความเชื่อใหม่เพิ่มขึ้นมาอีก กิจพิธีทางศาสนาถูกยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น เช่นแต่เดิมการบูชาเทพโดยการจุดกองไฟและสาบมนต์อ่อนหวาน ก็เพิ่มการนั่งสมาธิ การทำประตีมารกรรมถวายเทพองค์นั้น ๆ เพื่อให้เทพพึงพอใจ ในขณะเดียวกันก็มีการศึกษาอภิธรรมอย่างกว้างขวางท่าให้เกิดปรัชญาขึ้นหลายแขนงซึ่งเป็นมือเกิดศาสนานั่น ๆ คือ ศาสนาพุทธ และศาสนาเชน

ความเชื่อและศาสนาเป็นมือเกิดแห่งศิลปกรรมทุกแขนง ศิลปกรรมของอินเดียกล่าวว่าได้ว่าเป็นศิลปกรรมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อทางศาสนาทั้งสิ้น และในยุคแรกเริ่มของการทำศิลปกรรมพุทธศาสนา มีบทบาทอย่างมากดังจะได้กล่าวต่อไป

พุทธศาสนา เจริญขึ้นในแคร์วันมหาราฐในสมัยของพระเจ้าพิมพิสารและเจริญถึงจีดสุดในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ 3 แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเจริญขึ้นในอินเดียตั้งแต่พุทธกาลมาแล้ว แต่กลับเป็นที่น่าแปลก เพราะไม่ปรากฏร่องรอยของศิลปกรรมใดในอินเดียที่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 3 ที่จะแสดงให้เห็นว่าได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธนักรบรายดีให้ความเห็นว่า สถาปัตยกรรมในยุคแรกเริ่มนั้นคงจะสร้างด้วยดินเหนียวและไม้ซึ่งแตกหักลายไปได้ง่าย (1) จึงไม่เหลือร่องรอยให้คนรุ่นหลังได้เห็น อย่างไรก็ตามเมื่อสิ้นสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว อินเดียก็ถูกแยกออกเป็นแคร์วันเล็กแคร์วันน้อย ดินแดนบางส่วนในแอบลุ่มแม่น้ำคงคา ยังคงทำพุทธศิลปะอยู่ต่อมาอีกในขณะที่ดินแดนบางส่วน เช่น แคร์วันปัญจาบได้ทำพุทธศิลปะที่ได้รับแบบอย่างจากศิลปกรีกและโรمان เพราะตกอยู่ในครอบครองของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แห่งกรีกตั้งแต่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 3 และดินแดนแอบลุ่ม

(1) เรื่องเดียวกัน., p 38 - 39.

เด็อกช้านจึงกล่าวได้ว่า เป็นสุนย์กลางการศึกษาจากต่างประเทศทั้งยุโรปและเอเชียต่อมาติดเน้น
แผนนี้ได้ตกอยู่ในอำนาจของราชวงศ์อานันดร์ ซึ่งได้สร้างศิลปกรรมที่สวยงามเป็นแบบอย่าง
เฉพาะของอินเดียอีกด้วยซึ่งหนึ่ง

1. ศิลปะอินเดียสมัยโบราณ หรือ (ศิลปะสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช)
(พุทธศตวรรษที่ 3 - 6)

ศิลปกรรมในอินเดียที่เหลือร่องรอยไว้ในชนรุ่นหลังได้เห็นเก่าสุดคือศิลปกรรม
ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พุทธศตวรรษที่ 3 ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปกรีกและอิหร่านหรือ
เบอร์เจีย อิทธิพลของศิลปะเหล่านี้ก็ยังเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ความนิยมในการเจาะ
ศาสนสถานลึกเข้าไปในภูเขาซึ่งนิยมทำกันมากในศิลปะเบอร์เจีย

ชาดพระราหวังที่เมืองปาตีลิปุตระก็ เมื่อนับพระราหวังของพระเจ้าอโศกที่
เมืองเบอร์เจรบลิส (1) เสาของพระเจ้าอโศกเป็นรูปสิงห์ทูนธรรมจักร มีลักษณะเหมือน
กับเสาของพระเจ้าอโศก โดยที่นำไปแล้วสถาปัตยกรรมมักนิยมเลียนแบบเครื่องไม้ เช่น
หน้าต่างวงกลมที่เจาะลึกเข้าไปในภูเขา เรียกว่า กุฎุ ตัวเสาที่มีหัวเสาเรียบง่ายก็เลียน
แบบเครื่องไม้ เช่นเดียวกัน ในสมัยนี้สถาปัตยกรรมที่สำคัญคือ ศาสนสถานที่เจาะลึกเข้าไปใน
ภูเขา มีลักษณะเป็นรากไม้ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ถ้ำวิหารซึ่งเป็นศาสนสถานแบบเก่าสุด
มักมีแพนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในศาสนสถานทำเป็นห้องเล็ก ๆ ไว้หลายห้องเพื่อเป็นที่
พักอาศัยของพระภิกษุ อีกลักษณะหนึ่ง คือถ้ำเจดีย์สถาน มักมีผังเป็นรูปไข่ ใช้เป็นที่ชุมชนของ
ศาสนาพุทธเพื่อการพูชาพุทธเจ้าเท่านั้น ไม่มีห้องเล็ก ๆ ไว้ที่พระภิกษุพักอาศัย

การขุดเจาะถ้ำเหล่านี้เรื่องว่าคงได้สร้างขึ้นก่อนพุทธศตวรรษที่ 3 โดยเลียน
แบบเครื่องไม้ นอกจากนั้นก็มีสูญที่เมืองสาญจีและการหุต เป็นสูญที่สร้างขึ้นโดยการเลียน
แบบจากเนินดินของศรีบูรพาคือว่า สร้างด้วยอิฐหรือหินตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสค่อน
ช้างเตี้ย ห้างบนมีแท่นเล็ก ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยรั้วส้อมรอบฉัตร เป็นเครื่องหมายแสดงถึง
ความสูงทึกระดับ จุดมุ่งหมายของ การสร้างสูญก็สร้างขึ้นเพื่อ遮บบรรจุอัฐิธาตุ สูญเหล่านี้คง
สร้างขึ้นตั้งแต่ราว พ.ศ. 400 ขึ้นไปจนถึง พ.ศ. 550 และได้เป็นแบบอย่างแก่สูญในสมัย

---

(1) หมู่บ้านเจ้า สุกสรรติศ ตีศกุล. เรื่องเดิม., หน้า 40.

หลังต่อลงมาอีกทั้งในอินเดียและ เอเชียภาคเหนือ

สำหรับประติมารมณ์ในสมัยนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นประติมารมณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อ ประดับสถาบันปั้ตยกรรม แสดงให้เห็นถึงประติมารมณ์ที่มีลักษณะ เป็นชาวอินเดียและมีรูปร่าง สวယงานอย่างสมสัดส่วนนิยมแสดง เป็นภาพลักษณ์สูง เป็นเรื่องราวพุทธประวัติบ้าง ขาดกบ้าง ประดับทางเข้าประตูสูงและรอบ ๆ รื้วที่ล้อมรอบสูญบ้าง จากลักษณะลวดลายของเครื่อง แต่งกายและลายผ้าในภาพบุคคลเหล่านี้ ก็อาจจะมองเห็นอิทธิพลของอิหร่านหรือกรีกได้บ้าง นอกจากภาพบุคคลแล้วช่างยังลักษณะที่ได้อย่างสวยงามอีกด้วย

ภาคจิตกรรมในสมัยนี้ เป็นได้จากภาคจิตกรรมฝาผนังในศาสนสถานในถ้ำ โยคินาร์ของทิวเขารามคุหะ ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของประเทศไทยอินเดีย

ศิลปะสมัยนี้ แม้ว่าช่างจะหงายศิลปกรรมไว้นานมาย แต่ในการลักษณ์ภาพสูงแล้ว ช่างยังไม่กล้าแสดงรูปพระพุทธเจ้า เป็นภาพบุคคล จะพบรูปว่าในภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ์ตาม หรือขาดก็ตาม จะทำเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้าเท่านั้น เช่น บางประสูติก็จะแสดง ให้เห็นเป็นรูปพระนางสิริมหาภายืนหนี่งกวักงำนัส ช่าง ๆ พระนางจะมีดอกบัวตานมี พระพุทธองค์ประทับยืนอยู่บนดอกบัวนั้น หรือปางตรัสรู้ก็จะพับแต่เพียงอาสาเบส่า ใต้ต้นโพธิ และมีปัญญาศีรษะห้อมล้อมอยู่

ลักษณะของศิลปะอินเดียสมัยโบราณ

ศิลปกรรมในสมัยนี้ ประติมารมณ์ไม่มีลักษณะใดที่บ่งบอกถึงความเป็นอินเดีย มากนัก และลวดลายประดับในสถาบันปั้ตยกรรมนั้น จะเห็นอิทธิพลของศิลปะอิหร่านและกรีก อย่างชัดเจน สำหรับการสร้างองค์ประกอบของภาพ ศิลปินมิได้คำนึงถึงความงามหรือความ ได้สัดส่วนเลยในภาพนั้น ๆ ศิลปินจะลักษณะเล่าเรื่อง เต็มที่จนเกือบจะหาที่ว่างไม่ได้ การจัดองค์ประกอบของภาพจากล่างตัวไปขึ้นแรกเริ่ม เมื่อศิลปินต้องการจะแสดง เรื่องทัศนีย์วิสัย (Perspective) ก็จะแสดงโดยการวางภาพซ้อน ๆ กันไป ภาพบุคคลไม่ ได้แสดงลักษณะท่าทางที่เคลื่อนไหวมากนัก ภาพลักษณะประกอบสถาบันปั้ตยกรรมของสูญที่การหุต และสาญจีจัดได้ว่า เป็นภาพลักษณะที่สวยงามที่สุดของศิลปะสมัยนี้

2. ศิลปะคันธารราษฎร (พุทธศตวรรษที่ 6 - 7)

ศิลปะคันธารราษฎรเริ่มขึ้นในเขตแดนของแคว้นคันธาระ ก้าปีคง บัคเตเรีย ซอก

เตียนา และนาดักชาน ซึ่งได้แก่ดินแคนส่วนหนึ่งของแคว้นเมญจาน ประเทศอิพกานีสถานและตุรกีสถานในปัจจุบัน เขตสุดของดินแคนแห่งศิลปะคันธารราษฎรคือทิศตะวันตกสุดที่แคว้นคานูลและก้าปีคงทางทิศเหนือคือสุ่มแม่น้ำสาตาหรือแคว้นอุทยาจะ ทิศใต้คือถนนแม่น้ำเคอร์รัม ศิลปะคันธารราษฎรเริ่มขึ้นมาเนื่องจากอิทธิพลของศิลปะกรีกและศิลปะอิหร่าน ซึ่งมีลักษณะที่แบลกใหม่จัดได้ว่าเป็นศิลปะกรีกทางตะวันออกที่ได้ เหตุที่ศิลปะกรีกมีอิทธิพลต่อศิลปะคันธารราษฎรอย่างมากเนื่องจากประมวล พ.ศ. 216 พระเจ้าอเล็กชานเดอร์ พระมหากษัตริย์ของกรีกแห่งแคว้นมาซิโดเนีย หลังจากได้รวบรวมกรีกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วได้ยกทัพเข้าตี เพนีเชียร์ อิหร่าน อัพกานีสถาน แล้วเข้าสู่อินเดียถนนสุ่มแม่น้ำสินธุได้แคว้นคันธาระ และปัญจาน (1) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย หลังจากนั้นพระองค์จึงได้ยกทัพกลับไปและให้เจ้านายกรีกปกครองดินแดนเหล่านี้อยู่ต่อไป ในพุทธศตวรรษที่ 6 เมื่อพระเจ้ากันิษากะแห่งอาเซียกลางยิดได้ดินแคนทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียแล้วทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย ทรงโปรดให้สร้างรูปเคารพขึ้นเป็นครั้งแรก เชื่อกันว่าพระพุทธรูปในยุคแรกเริ่มคงทำขึ้นโดยช่างกรีก จึงได้ปรากฏอิทธิพลของกรีกอย่างชัดเจนจากพระพักตร์ พระเกศา และแม้มแต่การครองจักรของพระพุทธองค์แบบจะไม่มีลักษณะของอินเดียเหลืออยู่เลย ยกเว้นพระกรณที่ยาวลงมาจอดบ่า จากการใส่ต่างหูเท่านั้นที่ยังเป็นลักษณะที่นัก考古หัชฉิ่งความเป็นอินเดียบ้าง ศิลปะกรีกที่ให้อิทธิพลกับอินเดียเป็นศิลปะกรีกแบบเชลอนนิสติก จึงปรากฏการครองผ้าของพระพุทธรูปมีริ้วผ้าไม่เป็นธรรมชาติ รวมทั้งภาณุคคลในภาพสลักมีฐานเคลื่อนไหวที่อ่อนusc เกินความเป็นจริง ในรัชสมัยของพระเจ้ากันิษากะ เป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์ได้ขยายอาณาจักรเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา เนื้อถนนครमจุรา ด้วย (2) คติความเชื่อในพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายออกใบอปย่างกว้างขวาง

(1) น. ณ. ปากน้ำ. ศิลปะพระพุทธรูป. (ฉบับรุ่น : รุ่งโรจน์การพิมพ์, 2515),
หน้า 1 - 3.

(2) เรื่องเดียวกัน., หน้า 13. .

ในศิลปะแบบคันธาราราชูนีจะไม่พ้นสัญลักษณ์แผนพระพุทธรูปอีก พระพุทธรูปที่ท้า
ขึ้นจึงทำตามรายละเอียดที่กล่าวไว้ในคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ เช่น มีพระอุณาโลม ซึ่งหมายถึง
กลุ่มน้อยระหว่างพระชนง พระเสียรมพระ เกตุมาลา พระศอเมรอย เส้นหาง ๓ เส้น การที่
พระพุทธรูปมีพระ เกตุมาลานี้ ศิลปินบางท่านได้ให้ความเห็นว่า อาจจะเอามาจากข้อความ
ในคัมภีร์ที่ว่า "อุณหสสิรน" หมายถึง พระเสียรม เมื่อทรงอุณหสิ แล้วศิลปินก็ได้สร้างภาพเป็น
พระเสียรมแบบมีพระ เกตุมาลา บ้างก็ให้ข้อคิดว่าการท้าพระพุทธรูปพระ เสียรมมีพระ เกต
มาลาแต่เดิมคงทำขึ้นตามคติของนายช่างกรีก ซึ่งหมายถึงผู้มีปัญญาอันล้ำเลิศ (๑)

พระพุทธรูปคันธาราราชูปแบบแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของกรีกอย่างชัดเจนต่อ
เมื่อช่างอินเดียหรือช่างพื้นเมืองได้ฝึกหัดจากช่างกรีกแล้ว จึงบรรยายศิลปะคันธาราราชูต่อมา
จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๗ - ๘ ในแคว้นแคช เมียร์ได้ทรงศิลปกรรมในลักษณะ เช่นนี้ ต่อลงมาถึง
พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ ควบคู่กันไปกับศิลปะคุปตะและหลังคุปตะ (๒)

ช่างคันธาราราชูนิยมทำประติมากรรมโดยตัว และภาพเล่าเรื่อง เป็นภาพลักษณ์
สูง ลักษณะโดยทั่วไปแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางศิลปะกรีกแบบ塞เลนนิสติกอย่างชัดเจน เช่น
พระพักตร์ของพระพุทธรูปคล้ายเทพเจ้าของกรีก คือมีพระนาสิกต์ตั้ง เป็นสันอุกมาจากหน้า
ปาก ริมฝีปากเบ็นงออย่างสวยงาม พระ เกษหายักษ์ศอกหงุ่นวยผมบนพระ เสียรอย่าง
หลวง ๆ ซึ่งลักษณะ เช่นนี้ได้กล่าวyma เป็นพระอุณหสสิหรือพระ เกตุมาลา ต่อมามาในศิลปะสมัย
หลัง พระองค์ทรงครองจักรั่มคุลมจักรมีริวูนหนาเบ็นงระหง ข้อนกันทางด้านหน้า ลักษณะ
ของมหาบุรุษแสดงที่เห็นอย่างชัดเจน คือมีพระอุณาโลมอยู่ระหว่างพระชนง บแห่พระหัตถ์มี
พระธรรมจักรอันแสดงถึงการ เผยแพร่พระพุทธศาสนา

สำหรับสถาปัตยกรรมสมัยคันธาราราชู อาจเห็นอิทธิพลของศิลปะกรีกได้อย่างชัด
เจน ลวดลายเครื่องประดับบนหัวเส้า ซึ่งนิยมทำหัวเส้าแบบคอรินเทียน (Corinthian)
บางครั้งหัวเส้าในลักษณะ เช่นนี้จะประกอบใบด้วยใบอาตันธัส และมีพระพุทธรูปองค์เล็ก แทน
รูปบุคลในหัวเส้าของกรีกเข้ามาประดับแทน ลายใบปาล์มน้ำเส้า ลาดลายประดับอื่น ๆ

(1) เรื่องเดียวกัน.., หน้า ๔๒ - ๔๓.

(2) หม่อมเจ้า สุวัตรดิศ ติศกุล. เรื่องเดิม.., หน้า 74.